

Poder de Poblet

*Els abats de Poblet presidents de
la Generalitat de Catalunya*

Dr. JOSEP M. SANSTRAVÉ
Acadèmic

POBLET

Doble pàgina anterior:
Sala Capitular del
Monestir de Poblet
Fotografia: Rafael
López-Monné.

Lavatori al claustre del
Monestir de Poblet
Fotografia: Rafael
López-Monné.

LA REUNIÓ DELS MONJOS A LA SALA CAPITULAR DEL MONESTIR DE POBLET

Des de la seva fundació, el cenobi de la Conca havia evitat participar en les institucions polítiques del país per centrar més la seva actuació en el bon govern de la comunitat i la gestió de les seves terres i dominis. És cert, però, que els abats responien a la invitació que els feien els monarques d'assistir a les Corts, en base a l'obligació que, com a propietaris de feus rebuts dels reis catalans, tenien vers els seus senyors de donar-los el consell i l'ajut que els eren reclamats. Diversament, però, en d'altres monestirs, ordes religiosos o corporacions eclesiàstiques, els monjos cistercencs varen evitar una major participació en els afers públics. De segur que ja n'hi havia més que suficient amb l'exercici del càrrec d'almoïner reial concedit el 1375 per Pere el Cerimoniós a l'abat Guillem d'Aguiló (1361-1393) i els seus successors i que generalment exercia un monjo en nom del prelat.

La comunitat pobletana tractava i decidia els temes més transcendents -com esdevenia als altres ordes

monàstics- en les reunions del capítol en el qual participaven tots els monjos professors de la casa. Les decisions que s'hi prenien eren d'obligat compliment per al mateix abat, que no podia actuar en contra del que s'havia acordat.

A la renúncia de fra Joan Estanyà (1478-1480), els monjos de Poblet reunits en capítol elegiren com a abat, el 14 d'abril de 1480, Joan Payo Coello, de Zamora. Abans, però, de l'elecció del nou abat la comunitat havia pres una decisió que havia d'augurar un futur més adequat a la idiosincràsia del cenobi i la redacció de la qual s'encomanà al prior Gabriel Escuder: uns estatuts d'ordre intern destinats a la reforma del cenobi que prohibissin els excessos sump-tuaris i l'exercici desmesurat del poder dels abats i, d'una manera especial, evitessin la participació dels prelats en els afers forans a la comunitat.

Quan els monjos prengueren aquesta decisió tenien encara ben present el que havia significat l'abadiat d'un antecessor no llunyà, Miquel Delgado.

L'abat Delgado, 33è President de la Generalitat (1476-1478)

Un home lleial dels monarques Alfons IV el Magnànim i Joan II Sens Fe.

La major part dels prelats de la segona meitat del segle XII i dels segles XIII, XIV i XV, tal com palesen els seus cognoms -només dos devien ser de fora el país- eren de nació catalana. Joan Payo Coello serà el primer abat d'origen castellà que dirigit els destins del monestir de la Conca de Barberà. No se sap el lloc de naixença d'aquest prelat, per bé que hi ha unanimitat a fer-lo oriünd del regne de Castella i, més concretament, al voltant de la població de Santo Domingo de la Calzada.

Quan ingressà com a religiós ja havia fet els estudis de teologia, circumstància que li donà un cert prestigi entre els altres monjos de la comunitat. Per delegació de l'abat Bartomeu Conill (1437-1458) passà a Nàpols per exercir d'almoïner. Aquí mantingué una relació molt directa i intensa amb el comte Alfons el Magnànim (1416-1458), del qual fins i tot en fou marmessor, i l'acompanyà en els darrers dies de la seva vida com a confessor. Durant el temps que passà a Nàpols rebé diversos encàrrecs diplomàtics del monarca català davant la Santa Seu.

L'estada del monjo al costat del sobirà i el seu prestigi com a persona ben relacionada amb la monarquia catalana, a més de ser ja abat comendatari de Sant Salvador de Breda, afavorí la seva elecció el 20 d'octubre de 1458 com a abat de Poblet. L'abat continuà la bona relació i amistat amb el nou monarca Joan II, que substituï el seu germà Alfons en el tron català. Ho palesa la seva assistència al jurament del nou monarca a la ciutat de Barcelona el 22 de setembre de 1458 i el 30 de juliol de l'any següent a la del seu fill, Carles de Viana.

LA FRUITA I EL BON VI DE POBLET A LA TAULA REIAL. RESULTAT: NOUS PRIVILEGIS PER AL CENOBI

Els monjos pobletans en el passat han tingut una cura especial en obtenir les millors fruites de la contrada, així com també una bona qualitat d'alguns dels vins que produïen els camps del cenobi. Els comtesreis i els nobles encimbellats que arribaven al cenobi eren atesos amb especial acollença i afeció. En general, fos per concessió de privilegis per part

dels primers, o per la donació de terres i béns dels segons, representaven uns benefactors generosos que calia tractar bé. Els monjos, per tant, eren molt obsequiosos amb els il·lustres visitants i quan compartien els àpats amb l'abat els feien partícips de les delicadeses culinàries del monestir.

Quant al monarca, encara els religiosos foren més esplèndids en temps de l'abat Delgado, atesa la bona relació personal d'aquest amb Joan II. El prelat sovint feia portar la millor fruita collida al cenobi per a la taula del rei, i aquest darrer no dubtava a demanar al prelat que li fes trametre bescuit, vi blanc i vi ranci per a la taula dels infants.

El monarca recompensà amb esplendidesa l'actitud munificent de l'abat, fet que demostrà tot confirmant, el mes de febrer de 1459, tots els privilegis que els seus avantpassats havien concedit al monestir, les franqueses en favor de la comunitat i els seus vassalls, i la salvaguarda reial en favor del cenobi i els seus béns. A més, al cap d'uns anys, el 1472, el mateix abat obtenia un altre privilegi que tingué molta transcendència en el futur del cenobi: el compromís del monarca i dels seus successors que no permetria mai que el monestir de la Conca fos governat per una persona que no fos monjo cistercenc. Amb aquesta provisió, Poblet es lliurà d'una plaga que en aquells moments s'havia apoderat de molts cenobis -no només del nostre país, sinó de tota la Cristianitat-, amb el consegüent saqueig econòmic, pèrdua de valors i la minva de la disciplina, fet que afavorí la ruïna d'alguns monestirs.

L'ABAT DELGADO, DIPLOMÀTIC AL SERVEI DE L'ESGLÉSIA I DEL SEU ORDE

Ja hem esmentat abans que el monjo Delgado, mentre residí a Nàpols com a almoïner d'Alfons el Magnànim, aquest li encomanà diversos negocis amb la Santa Seu que motivaren sengles viatges a Roma per tal de gestionar-los amb la cúria papal. La seva coneixença per part dels responsables de l'organisme central de l'Església motivà que li fossin confiades missions en representació del papa en el país, com ara la conveniència de traslladar a un altre lloc o no

L'ABAT DELGADO

Escut abacial de Joan Miquel Delgado a la Porta Daurada del recinte monàstic de Poblet, la construcció de la qual fou iniciada durant el seu abadiat. Fotografia: Rafael López-Monné.

L'ABAT DELGADO

PRENAFETA
Església gòtica de Sant Salvador de Prenafeta, restaurada el 2016 per la Fundació Privada Catalana per a l'Arqueologia Ibèrica de Figuerola del Camp. El 1472, l'abat Delgado comprà als cònsols de Montblanc i al noble Joan de Vilafranca els drets que tenien a Prenafeta, completant així la total possessió i jurisdicció d'aquest castell, vila i terme. Fotografia: Josep M Rovira.

els convents de franciscans de Tarragona o la pacificació del Capítol de Soborb, contrari a acceptar el bisbe que havia designat el pontífex.

L'orde cistercenc, així mateix, confià en l'eficiència de l'abat pobletà la gestió d'alguns afers que el prelat gestionà eficaçment, de manera que l'abat general de Cîteaux el nomenà el 1460 vicari general dels monestirs de la Corona d'Aragó, responsabilitat que li fou confirmada els anys successius de 1474 i 1477. Això posava l'abat de Poblet, per delegació de l'abat general, al capdavant de tots els monestirs dels dominis dels monarques catalans, amb capacitat de visitar-los i de resoldre els problemes que sorgissin.

L'ABAT DELGADO I EL TRASLLAT DE LES RESTES REIALS A L'ESGLÉSIA DE POBLET

Des d'Alfons I, els monarques catalans havien mantingut la tradició de ser inhumats al cenobi de la Conca, llevat de Jaume II i Pere el Gran, que havien escollit el monestir germà de Santes Creus com a lloc definitiu de l'etern descans de les seves despulles. La vida sovint atzarosa dels sobirans catalans motivà que les seves despulles, després de les cerimònies dels funerals d'estat dutes a terme generalment a la capital, fossin dipositades en comanda temporalment a la catedral de Barcelona, fins a trobar el moment oportú per al trasllat i dipòsit definitiu a Poblet. El 25 de gener de 1460, entre les tres i les quatre de la matinada, amb l'acord previ del rei Joan II -qui, d'altra banda, no va voler costejar les despeses sumptuàries per donar major solemnitat que s'elevaven a 500 florins-, del bisbe i del capítol, els monjos

pobletans iniciaren el trasllat de les despulles del rei Martí I i de la reina Violant, segona muller de Joan I. Vint-i-quatre monjos cistercencs del cenobi acompanyaren el trajecte de Barcelona a Poblet els "corsos dels dits rey e reyna ab lurs grans tombes cubertes de drap de llana vermell, clavats a l'entorn ab veta e ab tatxes, sense altra drap d'or ne de seda, los quals corsos aduyen pobres alt sobre lurs musclos". Durant el seu abadiat, el monestir rebé dues altres despulles reials: les de la reina Joana Enríquez, segona esposa de Joan II (1468), i les del príncep Carles de Viana -que havent traspassat a Barcelona el setembre de 1461, les seves despulles foren traslladades a Poblet el 1472.

Al cap d'uns anys, per mort del prelat el 26 de novembre de 1478, no pogué assistir a la mort del seu protector Joan II, el 19 de gener de 1479 a Barcelona, ni a les solemnes cerimònies fúnebres que s'allargaren fins a la tarda del dia 4 de febrer, en què els monjos de Poblet es feren càrrec de les despulles per traslladar-les al monestir.

PREOCUPACIONS DE L'ABAT EN L'ADMINISTRACIÓ I GOVERN DEL MONESTIR: CONSTRUCCIONS I AMPLIACIÓ DEL PATRIMONI

Tot i la participació de l'abat Delgado en la política del país, tal com veurem més endavant, això no el privà de dedicar-se amb intensitat als afers interns del cenobi. Per fer més eficients les despeses que havia de suportar la comunitat -integrada per 122 monjos, a la qual ajudaven, a més, una vintena de

treballadors fixos a sou-, creà el 1460 una comissió de monjos perquè elaborés una proposta sobre la reforma econòmica del cenobi.

En el complex monàstic hi manà diverses construccions noves, com ara una petita capella, avui desapareguda, que feu bastir a l'angle sud-oest del sobreclaustr. Inicià les obres de l'atri de la Porta Daurada, -que acabaria el seu successor l'abat Payo Coello-, on al costat dels senyals de Catalunya i Poblet, hi féu col·locar el seu escut abacial. Així mateix, feu edificar la capella de la granja de Riudabella. També amplià el domini territorial. D'una banda, va adquirir el molí del Cap del Pont dels paers de Balaguer el 1459. D'altra banda, va comprar els drets que tenien a Prenafeta a Pere i Gabriel Florensa Filella i Falcons, per 83.000 sous el 1465, i, el 1472, als cònsols de Montblanc i al noble Joan de Vilafranca. D'aquesta manera, completà la total possessió i jurisdicció d'aquest castell, vila i terme. En total aquest abat despengué durant la gestió econòmica del cenobi la quantitat de 107.869 sous, que representa la major inversió en compra de drets d'un abadiat en el segle XV.

LA PARTICIPACIÓ DE L'ABAT DELGADO EN LES INSTITUCIONS DE GOVERN DEL PAÍS: LES CORTS I LA GENERALITAT

Com a abat de Poblet, Delgado assistí personalment, convocat pels monarques, a les diverses Corts que se celebraren durant el seu abadiat. Així, la seva presència consta a l'assemblea que, convocada a Barcelona, es prorrogà a Lleida el 1460, on se celebrà. Estigué també present a la següent cort, que se celebrà a

Barcelona el 1461; a la de Cervera, el 1467-1468, presidida pel príncep i lloctinent Ferran; a la de Lleida, de 1474-1475, presidida pel rei Joan II i la seva lloctinent, la infanta Joana, i a la de Barcelona, de 1477, presidida per la infanta Joana, aleshores reina de Nàpols i lloctinent del Principat, poc abans de la seva anada a aquest regne italià.

Durant el conflicte entre la Generalitat, representant del país, i Joan II, l'abat inicialment mantingué un posicionament equidistant. Quan la Diputació del General i el municipi barceloní li demanaren formar part de la comissió que havia de gestionar l'alliberament del príncep després de la seva detenció per part del seu pare, el rei Joan, el 2 de desembre de 1460 a Lleida, el prelat declinà la participació al·legant que estava malalt. A partir, però, de començament de l'any següent, el capteniment de l'abat canvià radicalment, de manera que formà part de les quaranta-cinc persones designades per la Generalitat el 25 de gener de 1461 per sol·licitar al rei l'alliberament de l'infant. També, el mes de juny del mateix any, integrà l'ambaixada adreçada a la reina amb la mateixa finalitat, juntament amb el cavaller Joan Sabastida i el ciutadà Joan Lluïl. Arran d'aquesta trobada, s'obtingué la concòrdia de Vilafranca- els capítols de la qual signà Joana Enríquez en nom del rei el 21 de juny de 1461-, per la qual Carles de Viana era reconegut com a primogènit i lloctinent perpetu de Catalunya i el monarca es comprometia a no entrar a Catalunya sense la vènia de les autoritats del país. Poc temps després formà part de la legació que obtingué la signatura del rei a la concòrdia de Vilafranca ja esmentada. També en representació de

L'ABAT DELGADO

RIUDABELLA
Durant el seu abadiat, Joan Miquel Delgado féu edificar diverses construccions a la granja de Riudabella, com la capella gòtica, a l'interior de la qual (conservat intacte) hi ha representat el seu escut abacial en dos capitells i al medalló de la clau de volta, aquest darrer conserva restes de policromia original (fotografia detall). Fotografia: Rafael López-Monné.

la Generalitat actuà com a ambaixador davant Enric IV de Castella per demanar-li l'acabament de la guerra amb Navarra.

L'abat canvià novament el seu posicionament polític després que fossin iniciades les accions per part de la Generalitat, tot declarant el 9 de juny de 1462, amb l'aprovació de la ciutat de Barcelona, "no sens gran dolor e congoxa lo senyor rey e tots los que en sa companyia són e seran enemichs de la cosa pública del dit Principat", i el dia 11 del mateix mes la reina "com a enemiga, discipadora, destruhidora e subvertidora de la cosa pública del dit Principat i de les libertats de aquell".

EL CANVI DE POSICIONAMENT: DELGADO, UN ABAT REIALISTA AL SERVEI DEL REI JOAN II

La primera disposició que adoptà l'abat Delgado com a integrant del bàndol reialista afectà precisament els llocs de la seva baronia i el propi cenobi. Per evitar que es decantessin per la fidelitat a la terra, designà un monjo lleial a la seva persona perquè hi residís en els respectius castells durant el temps que durés el conflicte.

D'altra banda, davant les sol·licituds reiterades de Joan II perquè s'anés a reunir amb ell per tal d'aconsellar-lo, a mitjanit del 30 de juny de 1462, l'abat abandonava el monestir i es dirigia a trobar-se amb el monarca. Delgado, per tenir ben controlat el cenobi a la causa que ell defensava, havia nomenat -tot i que el prior substituïa l'abat en la seva absència-, un vicari favorable a la seva persona per regir el cenobi mentre es trobava fora. La comunitat, però, es mantingué favorable a la causa de la terra, tot i que havia perdut una part del seu patrimoni, que fou confiscat pel monarca en ocupar el territori on estava situat un castell o unes terres. Precisament, Joan II pagà la lleialtat de l'abat Delgado concedint-li les rendes que el monestir tenia en Quart i Aldaia i que el rei havia segrestat.

A mitjan de juliol de 1464, l'exèrcit reial avançava en el camí cap a Barcelona i ocupava Lleida i diversos llocs de l'entorn del monestir. Això facilità la reconciliació de Delgado amb la comunitat que, pragmàtica, es pronuncià en favor del rei, obtenint en compensació el retorn dels drets que li havien estat segrestats. El monestir, però, representava per la posició geogràfica, un nucli estratègic que la Generalitat ambicionava recuperar i que el rei volia mantenir. La primera, per tant, hi enviava forces per ocupar-lo, mentre el monarca hi trametia reforços per garantir-ne la defensa.

Per mantenir la lleialtat de Poblet, Joan II hi destinà una guarnició militar comanada per Joan Delgado, germà del prelat, i una companyia sota ordres d'Hug d'Urries. Potenciaren aquestes petites forces militars, alguns vassalls del monestir procedents dels pobles veïns. També els mateixos monjos es disposaren a defensar algunes parts de la muralla del complex monacal, que d'altra banda fou reparat i on s'hi feren obres de fortificació en el fossat.

La força militar de Poblet fou aprofitada per ampliar el patrimoni en alguns pobles veïns, com ara Omells de Na Gaia, que pertanyia a la jurisdicció del monestir germà de Vallbona i que el maig de 1467 fou ocupat, a instàncies del monarca, pel monestir de la Conca, on participà personalment l'abat en el setge del lloc. Tot i les pressions de la monarquia, acabada la guerra, i les exhortacions de la Santa Seu, Poblet no retornà els Omells de Na Gaia a Vallbona fins el 1473, i després que el cenobi femení pagués un rescat de deu mil sous.

La guerra civil catalana (1462-1472), així com la pacificació de la comunitat, havia suposat un cansament moral intens per a l'abat, de manera que el 8 de desembre de 1473, reiterada la petició el 29 de desembre de 1475, presentà la dimissió, per bé que no fou acceptada en cap de les dues ocasions pel consell.

L'ABAT DELGADO, PRESIDENT DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA (1476-1478)

Les bones relacions de Delgado amb la monarquia -que s'eixamplaren al seu fill i hereu, el príncep Ferran-, degueren ser un motiu de pes perquè el braç eclesiàstic l'elegís diputat resident a Barcelona, el 22 de juliol de 1476 a Cervera (on es trobava el consistori de la Generalitat i mentre se celebrava la Cort, a causa de la pesta que s'havia apoderat de la Ciutat Comtal).

Durant el seu trienni s'esmerçà en propiciar la bona gestió de les finances de la institució, a la qual dedicà moltes hores, com ho palesen els *Dietaris de la Generalitat*. Només es movia de Barcelona per dirigir-se a Poblet, amb motiu de les grans celebracions litúrgiques, i estar al costat de la seva comunitat.

Abans d'esgotar el trienni, moria a Barcelona, al priorat de Natzaret, el 26 de novembre de 1478, el president Miquel Delgado, essent inhumat a l'església d'aquesta casa.

Juan Payo Coello, 37è President de la Generalitat (1488-1491)

Un altre abat de Poblet implicat en la política del país.

Ferran II, anomenat el Catòlic, per reformar les principals institucions públiques catalanes, intervingué en la gestió interna de la Generalitat. El 1488 suspengué l'elecció dels diputats i oïdors i designà, ell mateix, els membres que havien d'exercir aquesta tasca. Com a diputat eclesiàstic nomenà un bon amic seu, l'abat de Poblet Juan Payo Coello.

Juan Payo Coello havia nascut a Zamora, al regne de Castella-Lleó; primerament s'havia dedicat a la milícia, després estudià teologia, i ja amb el títol de doctor ingressà com a monjo a Poblet. Aquí, durant el conflicte entre la Generalitat i Joan II, atesa la seva experiència militar, l'abat Delgado li encomanà la defensa de la gran torre porta d'ingrés i el nomenà capità de la guarnició pròpia del cenobi, integrada per monjos i vassalls. L'amistat amb l'abat motivà que en acabat el conflicte, fos nomenat responsable del priorat de Sant Pau, a Manresa (1472), que gestionà molt eficientment.

L'ELECCIÓ DE JUAN PAYO COELLO COM A ABAT DE POBLET. LA BONA ADMINISTRACIÓ INTERNA DEL CENOBI I EL SEU PRESTIGI RELIGIÓS (1480-1498)

Després de la renúncia de l'abat Joan Estanyà (1478-1480), successor de Delgado (1458-1478), el 14 d'abril de 1480 la comunitat elegí com a abat Juan Payo Coello. Aquest, com bona part dels monjos, havia participat amb anterioritat en l'aprovació dels futurs estatuts que, destinats a la reforma del monestir, entre d'altres disposicions, prohibien la vida excessivament sumptuosa de l'abat així com l'exercici desmesurat del seu poder sobre els monjos i explícitament la participació en els afers forans al monestir. Això volia dir que la tasca principal del prelat s'havia de cenyir a la cura espiritual dels membres de la comunitat i la bona gestió del ja vast patrimoni del monestir.

L'ABAT PAYO COELLO

Capitell amb l'escut abacial de l'abat Payo Coello, en l'abadiat del qual es van cloure la construcció de la Porta Daurada iniciada pel seu antecessor abat Delgado. Fotografia: Rafael López-Monné.

L'ABAT PAYO COELLO

Rajola amb l'escut abacial de l'abat Payo Coello, un lleó rampant girat cap a l'esquerra. L'abat Payo Coello inicià la tradició de rajoles blaves i plats de ceràmica amb els escuts abacials, que tanta utilització tingueren durant els abadiats dels seus successors. Fotografia: Rafael López-Monné.

En aquest sentit, al llarg dels divuit anys que governà el cenobi, Payo Coello hi deixà la seva empremta en les noves construccions i en altres obres d'embelliment del complex: enllestí la porta Daurada, iniciada pel seu antecessor Miquel Delgado, on hi deixà també el seu senyal com a marca, i el 1490 feu situar en un lloc digne dins l'església el sepulcre amb les restes del beat fra Marginet (1370-1435). Manà obres davant l'entrada de la porta de l'església, feu enrajolar el claustre de Sant Esteve i inicià la tradició de rajoles blaves valencianes, d'estil morisc, i plats de ceràmica amb els escuts abacials, que tanta utilització tingueren durant els abadiats dels seus successors. Feu construir la capella gòtica dedicada a la Mare de Déu dels Torrents, en el terme de Vimbodí, trobada precisament l'any 1484 dins d'un canyar en aquell indret. Dins les seves preocupacions per millorar la gestió interna del monestir feu elaborar un registre per anotar les vesticions dels nous membres que ingressaven a la comunitat.

Es preocupà de deixar constància dels esdeveniments històrics viscuts pel monestir. És probable que redactés una crònica de la visita que els Reis Catòlics i els seus fills, acompanyats d'una gran comitiva, varen fer al monestir la primera quinzena de novembre de 1493 -ocasió que aprofità el monarca per inaugurar la Casa del Tallat, que havia fet construir a les seves costes. Tot i que el text no ha pervingut fins a nosaltres, se sap que fou utilitzat per l'arxiver i historiador pare Martí Marquina en el segle XVI. Se li atribueix també una crònica del monestir de Poblet, perduda ja en el segle XVIII, que després fou continuada per l'historiador i arxiver del cenobi pare Joan Vallespina a principi del segle XVII.

Per administrar millor i més justament els dominis i les possessions no massa llunyanes del monestir -concretament les de l'Urgell i alguns llocs de la vegueria de Montblanc- aconseguí de Ferran II assignar-les a la vegueria de Lleida. D'altra banda, feu fortificar alguns llocs de la seva baronia o potser només hi feu obres de potenciació de la seva defensa com ho palesa el fet que al portal de Montblanc de la muralla de Vimbodí hi hagués l'escut de l'abat a la dovella central de l'arc de la portalada -va perdurar fins el 1939.

El prestigi de l'abat Payo Coello ultrapassà l'estricta territori de l'abadia i del Principat, ja que rebé encàrrecs tant de la Santa Seu com del seu orde. La primera li encomanà el 1492 les responsabilitats de ser jutge conservador de l'orde de la Mercè i el 1498 de la Congregació Benedictina de Valladolid, a la qual pertanyia precisament el monestir de Montserrat des de 1493. D'altra banda, l'abat general de Cîteaux el nomenà comissari general de tots els monestirs de l'orde de la Corona d'Aragó i del regne de Castella.

L'ABAT PAYO COELLO (1480-1498), UN HOME DE CONFIANÇA DE FERRAN II EL CATÒLIC

On, però, palesà més la personalitat de bon governant de l'abat fou en la presidència de la Generalitat en el trienni de 1488 a 1491.

La institució cabdal del país sofria un profund desgavell degut a la corrupció i immoralitat amb què l'havien dirigit els seus darrers responsables que propiciaven, tot i els enormes ingressos que administrava, la seva fallida econòmica, amb la repercussió social que hauria provocat. Ferran II assumí el repte de reformar-la, com després faria també amb el municipi barceloní, i s'ajudà de l'abat de Poblet per dur a terme el seu propòsit de redreçament de la institució, tal com li demanaven alguns membres del consell barceloní així com destacades personalitats polítiques catalanes.

Amb aquest objectiu, abans que el dia 22 de juliol de 1488 els diputats procedissin a l'elecció dels seus successors, Ferran II l'havia suspès i havia nomenat directament persones addictes a la seva persona com a diputats i oïdors. Al davant de la institució, en la seva qualitat de diputat eclesiàstic, hi havia posat l'abat Payo Coello de Poblet, que coneixia prou bé ja que per delegació de l'abat Miquel Delgado havia estat el seu almoïner. La reforma de la institució començava, doncs, amb les persones que se n'havien de fer càrrec.

ES MANTENEN LES IRREGULARITATS EN LA GENERALITAT, TOT I L'INTERÈS DEL PRESIDENT PER ELIMINAR-LES

Durant l'exercici de la seva responsabilitat en el trienni que presidí la Generalitat, Payo Coello intentà eradicar la immoralitat i els abusos que en els darrers anys s'havien comès en la institució, especialment la participació dels diputats i oïdors en els arrendaments dels drets, el pagament de censals a diputats que eren deutors del General, l'abonament arbitrari de les pensions, segons la influència dels creditors, la duplicació de salaris de molts oficials, la despreocupació dels diputats i oïdors a l'hora de liquidar i revisar els comptes dels seus predecessors i altres oficials, la incúria en exigir els deutes, la compra per part dels oficials de la Generalitat dels nous censals o la retenció indeguda dels diners dels recaptadors dels drets, que s'esmerçaven aquests diners en negocis propis sense que els diputats els reclamessin.

Tot i que no es va aconseguir eliminar totalment aquests mals costums i propiciar els cobraments de tots els drets de la Generalitat, aspecte en el què insistí constantment, d'altra banda, el monarca, les finances de la institució no milloraren pas gaire. Per aquest motiu, l'abat proposà reformes profundes de la institució a Ferran II, com ara la supressió dels oïdors i el nomenament dels diputats per part del monarca o la supervisió reial de tots els nomenaments, suggeriments de reformes que el monarca no acceptà. Al final del trienni, però, Payo Coello defensà l'elecció pel sistema tradicional emprat per la institució: tampoc en aquest cas Ferran II no li feu cas ja que el 1491 els diputats i oïdors foren designats novament pel monarca. No seria fins a les Corts de Barcelona de 1493 -celebrades al monestir de Santa Anna- que s'adoptaria el sistema nou de la insaculació, que va proposar el rei.

LA MORT DE L'ABAT I LA SEVA SEPULTURA A LA SALA CAPITULAR EN EL MONESTIR DE POBLET

Deuria ser bastant gran quan el 10 de novembre de 1498 traspassava al monestir de Poblet el seu abat Juan Payo Coello. La comunitat va tenir un especial reconeixement amb qui

l'havia governat amb cura i eficiència gairebé divuit anys en ser-li atorgada sepultura a la Sala Capitular, on reposen encara avui dia les seves restes, sota una bella i artística lauda sepulcral en què apareix la seva figura amb cogulla i bàcul abacial, el seu escut d'armes -un lleó rampant girat cap a l'esquerra- i un epitafi en llatí sobre la seva trajectòria monàstica.

L'ABAT PAYO COELLO

Ferran II d'Aragó «el Catòlic» presidint les Corts Catalanes. Frontis d'una edició de 1495 de les Constitucions catalanes (Barcelona, Pedro Michel y Diego de Gumiel) ACA, Inc. 49.

Francesc Oliver i de Boteller. 75è President de la Generalitat (1587-1590) i del (1596-1598)

El darrer abat de Poblet amb càrrec de diputat eclesiàstic del General.

L'abat Francesc Oliver de Boteller (1583-1598) tanca la participació dels prelatos pobletans en la presidència de la Diputació del General, responsabilitat que exercí durant dos triennis, els de 1587-1590 i de 1596-1598, tot i que en aquest segon mandat va finir pocs mesos abans del seu acabament (maig de 1598). La saga dels Oliver i de Boteller havia destacat, entre d'altres actuacions públiques, per haver ocupat tres dels seus membres la Diputació del General: el canonge i prior de Tortosa, Francesc Oliver i de Boteller (1530-1533); el cabiscol i canonge de Tortosa, Pere Oliver i de Boteller i de Riquer -també en dos triennis diferents (1575-1578 i desembre de 1584, per mort del diputat eclesiàstic), fins a abril de 1587, abans d'acabar el mandat, també per mort-, i el nostre abat de Poblet.

Francesc Oliver i de Boteller (1557-1598) va néixer a Tortosa, fill natural de Lluís Oliver i de Boteller, vescomte de Castellbó. Aquesta circumstància motivà que hagués de sol·licitar les corresponents dispenses papals per poder seguir la carrera eclesiàstica i aconseguir dignitats en el si de l'Església, que va obtenir després de diversos litigis el 1569.

L'ELECCIÓ D'ABAT DE POBLET L'ANY 1583

Al cap d'uns anys dedicats a la seva formació -obtingué el doctorat en Teologia-, va ingressar després a la comunitat pobletana, que l'elegí abat a la mort de Joan de Guimerà (1564-1583).

LES GRANS OBRES DEL MONESTIR DE POBLET

Pel que fa a les construccions dins el cenobi, Oliver seguí el camí traçat pel seu predecessor, atès que feu bastir el nou palau abacial, com ho palesa la data de 1591 que apareix a la galeria d'estil toscà que mira a septentrí. Va fer construir l'any 1584 el rerecor amb la porta de pedra jaspada, i amb cornises i motllures clàssiques. Així

mateix, entre 1589 i 1592 va fer construir l'orgue nou -obra de l'orguener de Solsona, Josep Bordons-, que substituï el cremat el 1575. Feu també reformes al palau del Rei Martí el 1596.

RESPONSABILITATS DINS L'ORDE. LA FUNDACIÓ DEL COL·LEGI DE SANT VICENÇ DE VALÈNCIA

El prestigi assolit dins l'orde cistercenc resta palès amb el nomenament que l'abat general de Cîteaux li feu de vicari general dels monestirs de la Corona d'Aragó i Navarra, de manera que en base d'aquesta comesa havia de vetllar per l'observança monàstica dels monestirs de la circumscripció, havia de presidir les eleccions d'abats o nomenar els delegats i havia de dur a terme personalment o bé per delegats les visites canòniques de les respectives comunitats.

Per iniciativa i a petició de l'abat Oliver el Capítol General de Cîteaux va aprovar el 1584 la institució d'un col·legi destinat a la formació universitària dels monjos de la península ibèrica a la ciutat de València -on Poblet ja hi tenia el priorat de Sant Vicenç-, costejat pels monestirs de tot Espanya i amb les mateixes constitucions del Col·legi de Sant Bernat de París. Poblet, però, ja tenia aquest aspecte solucionat atès que el 1568 havia fundat el Col·legi de Sant Bernat a Lleida.

RELACIONS AMB EL MONARCA HISPÀNIC FELIP II I LA VISITA REIAL A POBLET (SETMANA SANTA DE 1585)

El comte Felip I de Catalunya (rei II de Castella) va visitar el monestir de la Conca en una ocasió anterior, el 1564, però hi tornà la Setmana Santa de 1585 quan procedent de Saragossa es dirigia cap a la Ciutat Comtal. Es conta en relació a la preparació de l'estada l'anècdota de l'apostador reial que en presentar-se al monestir com a representant del rei d'Espanya no fou reconegut, i sí, en canvi, quan ho feu en nom del comte de Barcelona.

En aquesta estada d'una setmana tingué el monarca ocasió d'intimar amb l'abat Oliver, que aquest aprofità per sol·licitar la solució de diversos problemes que li pertocaven com a visitador general dels monestirs dels diversos regnes hispànics.

L'estada reial a Poblet deuria afavorir una bona relació entre monarca i abat, que es veuria palesada en les actituds preses pel rei en favor de l'abat, com ara l'obtenció del patronat reial sobre el monestir de l'Escarp, encaminada a evitar la intromissió dels abats comendataris, o la reprimenda de l'abat al monarca per haver tractat en el Consell Reial un tema de tipus intern relatiu al monestir de Valldigna. L'abat, d'altra banda, era consultat pel monarca en alguns temes de govern, com ho prova que li demanés el 1594 el seu parer sobre la visita de l'abat general Edmond de la Croix a la península ibèrica. El consell de l'abat fou favorable a autoritzar la visita.

L'ATRACCIÓ PER LA POLÍTICA DE L'ABAT OLIVER. LA PRIMERA DIPUTACIÓ (1587-1590)

Oliver serà el darrer abat que tindrà una actuació política destacada en les institucions dels països. A les famoses Corts de Montsó de 1585 hi assistí en representació del braç eclesiàstic com a diputat del General de València, càrrec que repetí el 1591. El valedor per obtenir aquests càrrecs era un monjo pobletà d'origen valencià, fra Francesc Ferrer, molt ben relacionat amb les autoritats del Regne de València i delegat de l'abat en aquest país.

EL SEU PRESTIGI LI VALGUÉ L'ELECCIÓ COM A DIPUTAT ECLESIÀSTIC A LA DIPUTACIÓ DEL GENERAL PER AL TRIENNI DE 1587-1590

La seva presidència a la institució cabdal catalana no fou gens tranquil·la, atès que li pertocà aplicar el re-dreç i la normativa aprovada a la Cort de Montsó de 1585, que d'alguna manera minvaven el poder executiu dels diputats i oïdors -el consistori, quan se'ls hi afegia els advocats i assessors-, suplantat per les Juntes de Braços i per les anomenades divuitenes, els membres de les quals eren escollides en les reunions dels Braços, sense necessitat de passar pel filtre de la insaculació. El nou sistema, que arraconava el poder decisor dels diputats i oïdors, no comptà amb el beneplàcit de l'abat de Poblet, el qual juntament amb el diputat i oïdor militar el març de 1588 abandonaren la diputació i s'encaminaren a la cort per presentar al monarca el seu dissentiment amb el nou sistema ja que defensaven l'exclusiva competència del consistori en la gestió de la institució.

La fugida dels consistorials provocà un problema institucional a la Diputació que fou resolt amb la nova elecció dels representants militars, mentre que, quant al diputat eclesiàstic, el lloc es mantingué vacant. El

L'ABAT OLIVER DE BOTELLER

Simulacre de l'escut abacial de Francesc Oliver de Boteller, fet a partir del que hi ha a la seva tomba a la sala Capitular del Monestir de Poblet, segons detalla el pare Finestres a la seva *Historia de El Real Monasterio de Poblet* (Barber, 1753) Fotografia Museu de Poblet. Simulació TGD-Ideastudi.

L'ABAT OLIVER DE BOTELLER

Façana renaixentista del Palau de la Generalitat, encarregada a Pere Blai durant la Presidència de la Generalitat de Francesc Oliver de Boteller. Les obres començaren el 1597. La façana s'inspira en el Palau Farnese de Roma. © Generalitat de Catalunya. Fotografia de Jordi Bedmar.

L'ABAT OLIVER DE BOTELLER

Processó del Dijous Sant del 1585 (de l'antiga comunitat) obra atribuïda a Pantoja de la Cruz (s. XVI) A la imatge hi són representats l'abat Oliver de Boteller (al tercer departament començant per la dreta) i el rei Felip II de Castella, i el Duc de Savoia (al primer departament de la dreta) La pintura es troba al Museu de Poblet. Fotografia: Rafael López-Monné.

mes de novembre de 1589, tornat de Madrid, l'abat s'incorporà al seu càrrec al consistori -que s'havia establert a Vic per causa de la pesta que feia importants baixes en habitants a Barcelona. I acabà el trienni el 31 de juliol d'aquest any. Tot i que no fou destituït del càrrec, com hem avançat, els diputats i oïdors feren escorcollar la casa pobletana de Natzarret, on residia l'abat quan estava a Barcelona, i on hi trobaren armes de pedrenyal, fet que comunicaren al monarca.

La visita preceptiva que es feia de la gestió dels diputats i oïdors després de l'exercici del seu càrrec posà de manifest diverses transgressions i corrupteles per part dels membres directius de la Generalitat que implicaven la venda fraudulenta d'oficis i la seva multiplicació, la percepció per part dels oficials locals de quantitats superiors a les establertes, l'actuació amb favoritisme en l'arrendament dels drets de bolla i, fins i tot, la manipulació en els processos de les insaculacions.

LA SEGONA DIPUTACIÓ (1596-1599). L'AMPLIACIÓ DEL PALAU DE LA DIPUTACIÓ DEL GENERAL PER PERE BLAI

L'estada a la cort de Madrid de l'abat intensificà les relacions del religiós amb Felip I de Catalunya i que marcaren els contactes posteriors, tot i que l'abat mostrà sempre el seu criteri fins i tot quan era ben contrari al del monarca, com ho palesa el fet que el 1594 defensés davant el sobirà la no ingerència de les autoritats civils en assumptes eclesiàstics, i concretament arran de la decisió del Consell Reial sobre la durada del càrrec dels abats del monestir de Valldigna.

El segon trienni representa un dels més importants del segle XVI quant al redreç financer de la institució, que va incrementar notablement els seus ingressos. Això motivà que es poguessin destinar algunes quantitats importants a l'ampliació del Palau de la Diputació del General, obra promoguda per l'abat

Oliver, principalment. Ja a partir del trienni de 1566 s'havien comprat cases contigües al palau, sobre tot a la part que corresponia a l'entorn de l'església de Sant Miquel, on es volia traslladar la façana principal de l'edifici, juntament amb l'entrada, per bé que mantenint l'obra del segle XV de l'arquitecte Marc Safont i l'escultor Pere Joan. Començada ja l'obra, projectada i dirigida pel mestre Pere Blai, fou denunciada per alguns forasters que rodejaven el lloc intentant que li feren entendre que les obres que s'estaven duent a terme intentaven fortificar l'edifici, amb les conseqüències que això podia tenir en el futur. El 31 de març de 1597, mentre es trobava absent l'abat, els altres membres del consistori varen rebre a través del virrei el manament de Felip I de suspendre les obres. Només quan la Diputació va enviar a Madrid com a ambaixador el canonge Joan Sentís, acompanyat de l'arquitecte, perquè exposessin al sobirà l'abat i el sentit real del que es pretenia dur a terme, el monarca aixecà la prohibició. Al fons superior intern de la fornícula situada damunt la balconada que s'obre

a l'exterior de la plaça i que alberga una imatge de Sant Jordi, s'hi poden contemplar les efigies dels tres diputats, és a dir, l'abat Francesc Oliver de Boteller, al bell mig; el diputat militar Lluís de Tamarit i de Rifós, a la seva dreta, i el diputat reial Jaume Riu i Canta, burgès de Perpinyà, a la seva esquerra. Passat el trienni de la seva gestió, a l'hora de ser sotmesos a la visita, tant l'abat com els altres membres del consistori, foren acusats d'apropiació indeguda de materials de construcció així com de mobles, parament i vaixelles del palau. A això hi afegiren la venda de cases del General per sota del seu valor real a membres del Reial Consell, despeses excessives en l'organització de justes i dols i negligència en la recuperació del deute dels arrendaments.

La imatge, darrere de Sant Jordi de la façana del Palau de la Generalitat a Barcelona, és la de Francesc Oliver de Boteller. Aquest Sant Jordi fou obrat el 1872 per l'escultor tarragoní Andreu Aleu i Teixidor.
© Generalitat de Catalunya.
Fotografia de Rubén Moreno.

LA DEFENSA DE LA PROHIBICIÓ D'OCUPAR LLOCS ALS ESTRANGERS: EL TEMA DE LES COMANDES CATALANES DE LA CASTELLANIA D'AMPOSTA

Després de la supressió de l'orde del Temple el 1312 i l'assignació del seus béns a l'orde de Sant Joan de Jerusalem, es dividí l'antiga Castellania d'Amposta -que integrava totes les comandes de l'orde de l'Hospital d'Aragó, Mallorca, Navarra, Rosselló i Principat de Catalunya, a més de les que no foren assignades al Regne de València al nou orde de Montesa-, en dues circumscripcions. La que mantingué el nom de Castellania d'Amposta tenia autoritat sobre totes les comandes aragoneses i les catalanes situades a la dreta de l'Ebre, és a dir, les d'Amposta, Miravet, Ascó, Horta de Sant Joan, Ulldecona, La Sènia i La Ràpita. L'altra circumscripció fou el Priorat de Catalunya que integrà la resta de les comandes catalanes, les de Mallorca i el Rosselló. El responsable de la castellania o bé el mestre major de Rodes col·locaven en les comandes catalanes de la Castellania frares que no eren del país, en contra de les prohibicions emanades de diverses corts. El tema implicà la intervenció del rei i del papa -que recolzà el dret d'aragonesos i valencians d'ocupar les esmentades comandes-, amb les conseqüents excomunicacions del personal directiu de les institucions catalanes, entre els quals, els diputats i oïdors i tots els oficials de la Diputació residents a Barcelona, a banda d'altre personal del territori, en nombre de vuitanta-nou encartats, per part del nunci papal a Espanya. El tema aixecà els ànims a les terres de l'Ebre, principalment, atès que els afectava de ple la disposició papal, tot i que els jesuïtes de Tortosa en les seves prèdiques defensaven el posicionament de la Santa Seu, fet que provocava l'escalfament de la situació a la contrada. Això motivà que el consistori es queixés davant el provincial de l'orde a Catalunya i li demanés que fes les gestions pertinents per tal d'apaivagar els ànims.

Malgrat que la Generalitat envià a la cort una ambaixada integrada per nou persones per tal de fer veure al rei que l'actitud del nunci podia provocar seriosos inconvenients per a la seguretat del país, el sobirà recolzà el nomenament fet pel mestre major de Rodes de l'aragonès Juan de Lanuza com a comandador de la vila d'Ulldecona i així ho comunicà als jurats d'aquesta població el maig de 1597. La Reial Audiència es negà, però, a concedir les executòries acostumades al nou comandador. A partir de la tardor d'aquest any la qüestió es ventilà a la cúria romana, a on la Diputació envià dos ambaixadors -un dels quals el doctor en lleis tortosí i oïdor de

comptes de la institució- per defensar el posicionament del país, mentre el nunci aixecava les censures eclesiàstiques que havia imposat.

ELS ALTRES DOS TEMES: LES CAMPANYES ESTIVALS D'ENRIC IV DE FRANÇA AL ROSSELLÓ I LA GESTIÓ DEL PERDÓ DEFINITIU DELS IMPLICATS EN LES TORBACIONS DE 1591-1592

La política antiespanyola del nou monarca francès Enric IV, després de la seva coronació el 1594, motivà que al cap de quatre anys, a mitjan agost de 1597, es presentés davant de Perpinyà un exèrcit francès integrat per 6.000 infants i 1.500 soldats a cavall, als qual hagué de fer front la Diputació amb la tramesa d'un exèrcit de 2.000 soldats, que arribà a la capital del Rosselló quan els francesos ja s'havien retirat, no actuant militarment fins a la primavera de l'any següent, en que a través de l'ocupació del castell d'Òpol fustigaren les poblacions i castells de la frontera. També en aquesta ocasió, la Diputació del General a petició dels cònsols de Perpinyà hi envià reforços militars que pràcticament no actuaren perquè la pau de Vervins, signada el 2 de maig de 1598, havia acabat amb les pretensions franceses al Rosselló i la retirada del seus exèrcit.

El darrer problema que hagué de solucionar l'abat i el seu consistori a l'acabament del trienni fou la gestió del perdó que l'estiu de 1597 propugnaven des de Madrid els implicats en les torbacions dels anys 1591-1592, proposta que comptava amb el suport de la Diputació i també del Braç Militar, ja que aquests dos organismes havien acceptat contribuir a la campanya del Rosselló amb la condició de la suspensió de les causes incoades contra els participants en les esmentades torbacions. La mort de Felip II al setembre de 1598, contribuï a aplanar el camí del perdó.

A final de maig de 1598 finava a Barcelona, a la casa de Natzarè, on fou inhumat, l'abat, després d'uns anys d'exercici d'activitat política en favor del país. Els maldecaps que aquesta dedicació va comportar per al religiós apartà en el futur els seus successors de les possibilitats de participar en la direcció de la institució cabdal catalana. Cap més abat del monestir de la Conca tingué interès en que el seu nom figurés en les bosses de les eleccions a diputats o oïdors. En l'esdevenidor, els prelats cenyiren la seva activitat a dirigir la comunitat i a gestionar el patrimoni del cenobi. ■

